

a zajímavého latinského přípisku pod obrazem Trůnící Madony na fol. 10v (viz s. 93, obr. 13) je jiné; domnívám se, že jde o téhož pisáře.

Poslední, nejkratší část knihy je věnována dalším rukopisům, které lze s jistotou, případně s větší či menší mírou pravděpodobnosti spojit s Ostrovským klášteřem. Autor zde rozšiřuje dosavadní poznání vlastními rešeršemi nejvýznamnějších katalogů bohemikálních rukopisných fondů, upozorňuje např. na pražský kapitulní rukopis F 96, rukopisy Národní knihovny VIII B 16, X H 2 (známý husovský rukopis, psaný latinsky s českými glosami), ale také poukazuje na cesty, které by mohly vést k identifikaci dalších rukopisů jako ostrovských. Vintř připomíná i častěji uváděnou latinskou zprávu z doby krátce před polovinou 15. století, podle níž měl Ostrovský klášter vlastnit v roce 1420 asi stovku rukopisů.

Zmínit všechny jednotlivé autorovy postřehy i hypotézy není možné. A není možné je zde ani kriticky komentovat, jakkoli se k diskusi nabízejí. Josef Vintř v knize podává „historii téměř detektivní“. Daří se mu, byť někdy s pomocí řetězce hypotéz, částečně rekonstruovat duchovně slovesnou kulturu jednoho významného centra středověkých Čech a naznačit i jeho kontakty na jiná centra (např. Sázavský a Svatojiříský klášter, v prvním desetiletí 15. století zřejmě i univerzitu). Oslovuje širokou obec čtenářů, aniž by příliš slevoval z odborné úrovně textu. Kniha obsahuje poznámkový aparát, seznam použité literatury i rejstřík (jmén osobních i místních, názvů děl, specifických pojmů). Jediné, co bychom u takového typu publikace jistě uvítali, je rejstřík citovaných rukopisů.

JAKUB SICHÁLEK

Nora BEREND – Przemysław
URBAŃCZYK – Przemysław WISZEWSKI,
*Central Europe in the High Middle
Ages. Bohemia, Hungary and Poland,
c. 900–c. 1300*, Cambridge University
Press, Cambridge 2013

536 s., ISBN 978-0-521-78-156-5

Nora Berend, již známe jako iniciátorku komparativně pojatého sborníku o christianizaci středověčného Evropy a Skandinávie, se spolu se dvěma polskými medievisty Przemysławem Urbańczykem a Przemysławem Wiszewskim rozhodla napsat knihu, jež by přehlednou formou

shrnovala nejnovější stav poznání o dějinách českých zemí, Polska a Uher v období 900–1300. Autoři si byli od počátku vědomi, že geografické pojmy nejsou zcela nevinné a že jejich obsah závisí na konkrétních kontextech, a proto knihu uvedli rozsáhlým pojednáním o proměnách pojmu střední, respektive středovýchodní Evropa.

Kniha je strukturována podle principu mocenského, problémového a chronologického. Jak tomu rozumět? Sled řešení komplexů otázek zčásti kopíruje časovou osu. Zároveň je každý problém řešen zvláště pro české země, Polsko a Uhry. Na úvodní kapitole proto navazuje kapitola věnovaná prehistorii regionu až do konce 9. století, přičemž autoři věnují pozornost např. Velké Moravě či zpochybnění tradičního obrazu „příchodu Maďarů“; představu jednotného maďarského etnika demaskují jako nacionalistický konstrukt, vycházející zejména z filologické argumentace, případně problematizují i další *origines gentium*. Úzký vztah mezi christianizací a konsolidací moci Přemyslovců, Arpádovců a Piastovců naznačuje struktura další kapitoly.

Následující kapitola se zabývá politickými strukturami mezi lety 1050–1200. Pojednává o řešení nástupnictví, způsobech legitimizace panovnické moci a o organizaci dvora, o počátcích šlechty, mocenských centrech, právu či vztahu k Říši. Společensko-ekonomickým otázkám je pak věnována další kapitola, jež nastiňuje základní kontury (počet a hustota obyvatelstva), ale také seznamuje čtenáře se společenskou strukturou jednotlivých monarchií, nebo třeba se zdroji panovnických příjmů. Zatímco o církvi, pokračující christianizaci, případně psané kultuře se autoři rozepsali v navazující kapitole, závěrečné stránky čtenáře seznámí s transformačními procesy, probíhajícími se zejména během 13. století.

Kniha má pochopitelně své silné i slabé stránky. Autoři jenom málokdy překonávají současný stav poznání, avšak to ani není jejich cílem. Naopak lze ocenit, že si uvědomují diskutabilitnost mnoha závěrů a obvykle neváhají čtenářům předložit alternativní řešení, případně poukázat na probíhající debaty (středoevropský model či kontradiktorní představy o kolonizaci, technologii a výnosech). Nečiní tak ovšem vždy a mnohdy naopak jejich schopnost kritické reflexe naráží na limity dané neznalostí příslušné literatury (problém liturgie a písemnictví ve staroslověnštině).

Za problém lze považovat i skutečnost, že každá z podkapitol věnovaných jednotlivým monarchiím nabízí obvykle velmi rozdílné spektrum informací, což ztěžuje případnou komparaci – např. kapitola věnovaná zemědělství přináší pro Čechy řešení problému trojpolí a vnitřní

kolonizace, zatímco pro Uhry paralelní podkapitola informuje o manumisích, služebnících či otrocích. Přitom pramenný materiál by dovoloval řešit i pro české prostředí stejný problém jako pro mnohé uherské.

Nelze pominout ani různé chyby, které by možná nenastaly, kdyby se na psaní knihy podílel rovněž český autor – např. klášter sv. Jiří vznikl až kolem roku 970, byť při starším kostele, a počátky klášterního života v Čechách tedy spadají do doby mnohem pozdější, než je 30 let po pokřtění prvního knížete, kterým byl Bořivoj, a nikoli Břetislav, jak se někde objevuje. Citace jsou sice v textu převážně v pořádku, ovšem občas narazíme na poznámky, kde chyba stíhá chybu (např. s. 198, pozn. 52, kde se Martin Vihoda mění ve Vichodu a studie Libora Jana v monografii).

V zásadě lze jenom kvitovat, že se autoři snaží nabízet čtenářům co nejvíce titulů ve světových jazycích, jež jsou užitečné nejenom pro primární západoevropské publikum, ale mají svou cenu i pro české čtenáře. Co ovšem v práci tohoto typu zásadně postrádám, je systematické uvedení do pramenů spolu s výčtem moderních edicí – ne že by tyto údaje čtenář nenalezl vůbec, ale jsou roztroušeny po celém textu a celkový obrázek autoři nepodávají.

DAVID KALHOUS

Len SCALES, *The Shaping of German Identity. Authority and Crisis, 1245–1414*, Cambridge University Press, Cambridge 2012

619 s., ISBN 978-0-521-57333-7

Len Scales, jeden z mála anglických odborníků na dějiny středověké Římské říše, sepsal objemnou monografii, ve které analyzuje formování a proměny německé identity a vývoj ideje středověkého impéria. Úvodní historiografická kapitola výstižně analyzuje politický kontext moderních dějin, který velmi silně podmiňoval a ovlivňoval historické bádání o středověku, počínaje dějepisectvím 19. století a konče debatou o německé historické zvláštní cestě (*Sonderweg*).

Knihla od začátku prozrazuje, že je určena především anglofonním čtenářům neobeznámeným s říšskými dějinami, které proto autor na začátku knihy rekapituluje. Scalesova anglická perspektiva a jeho specializace na politické myšlení pozdně středověkých německých autorů ovšem činí z těchto pasáží přínosnou četbu i pro

středoevropské historiky. Ostatně autor si právě zhodnocením německého dějepisectví připravuje půdu pro hledání vysvětlení, proč bylo vytváření německého středověkého národa tradičně mnohem více sledováno v raném a vrcholném středověku, zatímco pozdní středověk byl spíše opomíjen.

Období, které následovalo po vládě silných dynastií Otonů, Sálců a Štaufů bylo vnímáno jako méně významné, a to nejen v historickém bádání, ale především při instrumentalizaci středověkých dějin v 19. a 20. století. Léta vlády domněle slabých králů a císařů neposkytovala vhodný materiál pro budování mýtu o silné středověké Říši, který se mohl stát nástrojem při centralizaci Německa. Jak ovšem Scales přesvědčivě ukazuje, právě ve sledované době, kdy byla panovnická moc oslabená a stoupal význam regionálních knížat, stála imperiální myšlenka v centru imaginace soudobých autorů a její význam nabíral na síle.

Scales se v knize věnuje dvěma hlavními tématům: významu říšské myšlenky, tedy představy o příslušnosti k impériu, jež pomáhala zajišťovat politickou soudržnost Říše, a pak především německé identity jejích obyvatel, která byla podle autorova přesvědčení zásadním způsobem zformulována právě v průběhu 13. a 14. století.

Hlavní teze knihy Lena Scalese zní, že navzdory úpadku politické centrální autority a fragmentarizaci Říše jako státního útvaru, v němž centralizace probíhala na rozdíl od jiných zemí především na úrovni jednotlivých říšských knížectví, dochází ve sledované době k posílení německé identity obyvatel Říše a de facto ke vzniku středověkého německého národa. Autor tak problematizuje převažující výklad západoevropských dějin, podle kterého příklad francouzského a anglického království v pozdním středověku ukazuje, že právě rozvoj státu umožnil vznik národa. Podle Scalese se silná „národní“ identita mohla ve středověku vyvinout i ve slabé monarchii.

Svou představou o německé identitě v pozdním středověku, která existuje zároveň s regionální příslušností a přihlášením se k lokálním vládcům a dynastiím, vnímá autor odstíněně a postupuje velmi opatrně. Zevrubně zkoumá politický a učený diskurz 13. a 14. století, přičemž dokazuje, že otázky uspořádání Říše, příslušnosti k dynastiím a německé identity byly diskutovány napříč rozsáhlým územím celé Říše.

Zvláštní pozornost věnuje Scales tematickým okruhům, na kterých je podle něj německá identita konstruována, a to především v souvislosti s představou o středověkém impériu. Zde přichází na řadu jednak teorie *translatio imperii*, slavná antická i středověká minulost, Řím jako